

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мария Василева Тотева, дмн

относно конкурс за заемане на академичната длъжност „Доцент” по
„Теория и методика на кинезитерапията” в област на висшето образование
7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено
здраве

В обявения конкурс (ДВ бр. 84 от 30.10.2015 г.) от Национална спортна академия за нуждите на катедра „Теория и методика на кинезитерапията” участва единствен кандидат гл. ас. Любомира Найденова Саздова, доктор. Прегледът на документите установява спазване на необходимите изисквания на ЗРАСРБ.

Кандидатката има средно образование със спортен профил. Тя е завършила НСА с отличен успех през 1996 г. с квалификация „кинезитерапевт” и ОКС „магистър”. В резултат на успешен конкурс през 1997 г. е назначена за асистент към катедра ТМКТ. Тя разработва и защитава научна теза в 2011 г. и придобива ОНС ”Доктор”.

Списъкът на научната продукция на кандидатката включва 1 монография, 1 автореферат и 32 статии и доклади. Тя е съавтор на 12 учебни програми, 9 научно-изследователски и 3 образователни проекти, 2 учебника и учебни помагала.

Библиографският преглед на всички печатни материали (в т.ч. учебници) установява, че в 12 от тях Л. Саздова е самостоятелен автор; първи – в 14; втори – в 8; трети и последващ в 4.

Основните научно-практически интереси на кандидатката са в областта на кинезитерапията и функционалното възстановяване на пациенти с ортопедични и травматологични проблеми. Условно научната ѝ продукция може да бъде групирана в следните направления:

1. Кинезитерапия при ставна артропластика – трудове №№ 1, 2, 6, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 26, 28 – общо 14.

2. Кинезитерапия при увреждания на опорно-двигателния апарат – трудове №№ 3, 5, 7, 10, 21, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 35 – общо 12.

3. Адаптирана физическа активност при хора с увреждания – трудове №№ 8, 9, 22, 23 – общо 4.

4. Постурални нарушения и мускулен дисбаланс при деца и военнослужещи – трудове №№ 11, 12, 33, 36 – общо 4.

5. Други – трудове №№ 4, 14 – общо 2.

От рецензираните отпадат публикации 2, 6, 17, 25, 26, които са получили оценка във връзка с успешно защитения докторски труд.

Първата група научни трудове се отнася до прилагане на кинезитерапия при ставна артропластика. Опитът на докторантката в рехабилитацията след първите интервенции на раменната става е особено значим. Тя има активна роля с въвеждане на собствена кинезитерапевтична програма за функционално възстановяване в следоперативния период. Публикувани са няколко статии по този проблем, в които са представени рехабилитационните етапи, процедури и клинични резултати. Методиката на занимания е съобразена с ред предоперативни фактори (6). По най-добрия начин е описана приложената кинезитерапия, съобразена с различните фази на протекция (20). Комплексните функционални характеристики потвърждават ефективността на практическите подходи на Л. Саздова (15). Те се обективизират чрез предложените съвременни скали за функционална оценка при артропластика на гленохумералната става (18). Много добро впечатление правят препоръките за подходящи и противопоказани спортни и рекреативни дейности след оперативното лечение.

Л. Саздова прилага (28) в съавторство кинезитерапевтична програма при артропластика на колянна става диференцирана в отделните възстановителни фази. За всяка от тях са конкретизирани препоръки за оптимално възстановяване на функцията. Специално внимание е отделено на вертикализацията и следболничната рехабилитация.

Артропластиката на тазобедрената става осигурява добри функционални резултати на оперираните за дългогодишен период. Кинезитерапията е съществен фактор на комплексната лечебна програма. Тя е фактор за социализация на пациентите и подобряване качеството им на живот. Обективизирането на здравния статус в тази насока е чрез използване на валидизирани тестове (19).

Предвид значителната честота на коментираните увреждания при възрастни, Л. Саздова разработва указания (13) за специализирани упражнения след колянна и тазобедрена артропластика. Тя препоръчва 3-4 пъти седмично упражнения за развитие на силата на съответната мускулатура на фона на аеробна тренировка.

Наред с активната кинезитерапия при пациенти със ставна артропластика се използват и апарати за продължително пасивно движение (24). Те се явяват допълнително средство за по-бързо възстановяване,

поради значително намаляване на болката и отока, с увеличаване обема на ставата и условие за по-ранна вертикализация.

Специално внимание отделям на представената монография „Кинезитерапия при артропластика на ставите”. Посоченото издание няма аналог в българската литература. Предвид комплексния подход при обсъждането на клиничните проблеми и кинезитерапевтичните програми при ендопротезирането на големите стаи – раменна, тазобедрена и колянна. Въз основа на богат литературен обзор е представен практическият опит на Л. Саздова в различните периоди на лечебния процес. За всеки един от тях са анализирани основните терапевтични задачи, подходящите средства и дадени подобни методични указания за провеждане на кинезитерапевтичните процедури в периода на възстановителния процес. Особено високо оценявам обсъждането и препоръките за последващата физическа активност и възможността за спортна дейност след оперативното лечение на посочените патологични състояния.

Втората група трудове със своята тематика разкриват компетенцията на Л. Саздова при лечението на разнообразни увреждания на опорно-двигателния апарат. Прегледът на статиите показва широк диапазон от нозологични единици, които са обект на кинезитерапия от кандидатката.

Съобразно топичната характеристика (горен и долен крайник) на уврежданията статия №5 третира особено важния проблем при вторичен импинджмънт синдром на рамото. На пациентите е проведена програма за тренировка на мускулната сила и активация на скапулните мускули с доказан терапевтичен ефект. При болка в същата зона е приложен кинезиотепинг (10), който алтернативен метод успешно се включва в комплексната кинезитерапия. При фрактура в лакетната става (7) Л. Саздова включва метода на Mulligan, съчетаващ пасивна мобилизация с активни движения. Резултатите показват, че използването на този метод се явява ефективно допълнение към стандартната рехабилитация при това счупване. Нормалната функция на китката е съществен компонент от цялостната дейност на човека. Това насочва кандидатката към факторите, ограничаващи подвижността в тази област (27), както и възстановяването (30) чрез пренасочване на мобилизационното въздействие в посоката на нормалната аксесорна подвижност.

Кинезитерапията на уврежданията на долния крайник имат разнообразен характер, които са обект на проучвания от кандидатката.

Обсъдени са спортните травми, свързани с пренапрежение в тазобедрената, колянната и глезенно-ходилните стави (3). Материалът е част от учебник и има своята пропедевтична стойност. Състоянието на бедрената глава изисква специализирано внимание с оглед успешната биомеханика на човека. Проблемите могат да започнат от ранна възраст – най-често при morbus perthes. Кинезитерапевтичните методики са част от комплексното лечение на заболяването. Л. Саздова третира (31) пациентите в имобилизационния и следимобилизационен период с акцент върху възстановяването на нормалната подвижност на ставите и тренировка на мускулната сила. При някои деца са подбрани и приложени Fit-ball и Physio-rall упражнения (32), чрез които се оптимизират крайните резултати. В ред случаи при млади хора се налага реваскуларизация на бедрената глава със свободен фибуларен присадък, при които кинезитерапията е част от комплексната програма (21). В стремеж към оптимизиране на стандартните методики е апробирана Су Джок терапията при фрактури на диафизата на бедрената кост (29), което има положително въздействие.

Третата група трудове са посветени на развитието на определени моторни качества при инвалиди. Лицата с трайни двигателни увреждания се нуждаят от подходящи програми, които подобряват качеството им на живот и евентуално включването им в параолимпийски спортове.

В две публикации (8, 9) се представят резултатите от изследвания на инвалиди – стрелци. При тях е приложена методика на тренировка за подобряване на равновесната устойчивост и статичната силова издръжливост.

Проблемът за спорта при инвалиди се дискутира в други 2 последователни статии (22, 23). Въз основа на придобитата компетенция за медицински класификатор по волейбол за хора с увреждания, Л. Саздова подробно коментира структурата на състезателната дейност в този параолимпийски спорт (23). Тя акцентира върху ролята на физическата подготовка и необходимостта от развитието на основните двигателни качества, както и значимостта на комплексното възстановяване.

Статиите от **четвърта група** включват някои резултати от изпълнението на научни проекти, свързани с участието на кандидатката в сравнително голям авторски колектив.

В единия материал (12) се представят организационните дейности за провеждане на скрининг за постурални нарушения на ученици от начален курс – материал предимно с методичен характер. Въз основа на

извършеното изследване по този проблем (11) се установява, че при 190 деца от началните класове неправилната стойка на тялото и гръбначни изкривявания са в 26%, а отклоненията в ходилото са в 54%.

В 2 статии (33, 36) се публикуват резултати от скринингово изследване на научен проект, касаещ физическата годност на военнослужещи. Обхванат е много голям контингент (над 800 д.) и съответно тестиран. Резултатите показват мускулен дисбаланс, който се дължи на неефективната физическа подготовка на армейския състав. Препоръчва се промяна в методиката на занимания за изграждане на оптимални двигателни модели.

Към раздела „Други“ е материала (14), свързан със сърдечната рехабилитация на болни след миокарден инфаркт. Спазени са всички основни изисквания, гарантиращи успешното възстановяване на пациентите.

Тук е включен и съответния раздел от учебник (4), касаещ основните правила за физическа активност при възрастни и стари хора. Оценявам положително препоръките за подходящи и противопоказани упражнения, свързани с кондицията на отделния индивид.

Анализът на научната продукция на гл. ас. Л. Саздова позволява обобщение на главните ѝ **научни приноси**.

- За първи път у нас е създадена и приложена оригинална авторска методика на кинезитерапия при артропластика на раменната става.

- Разработен е алгоритъм за функционално изследване след оперативна интервенция на гленохумералната става, проследяващ адаптацията към нормална двигателна функция.

- Апробираните диагностични тестове за този нозология са принос към функционалната диагностика на кинезитерапията.

- Систематизирана е методиката на кинезитерапия при артропластика на колянна и тазобедрена стави в различните етапи на рехабилитационния процес.

- Проучени са възможностите на апаратите за продължително пасивно движение след артопластична интервенция.

- Апробиран е въпросник за самооценка на функцията на тазобедрената става, информиращ за качеството на живот на пациентите.

- Патокинезиологичният анализ след фрактури в областта на китката дава възможност за подходящи средства и техники на кинезитерапия.

- Създадените и внедрени методики за кинезитерапия при ред травматични увреждания на долните крайници обогатяват практическите подходи при тази нозология.

- Разработени са и приложени кинезитерапевтични методики за тренировъчна дейност на инвалиди (борба, волейбол), което има изразен социален ефект.

- Публикуването на основните характеристики на различните класове увреждания при инвалиди, практикуващи sitting and standing volleyball повишават информацията по проблема.

- Резултатите от скрининга на ученици за постурални нарушения са база за разработване на актуални кинезитерапевтични програми свързани с профилактика на гръбначните изкривявания.

- Участието в скрининга относно физическата дееспособност на военнослужещите дава възможност за препоръки свързани с подобряването ѝ.

Част от практическите резултати на кандидатката са представени на различни научни форуми (39), с което се популяризира нейния опит в съответните професионални общности.

Както бе отбелязано, Л. Саздова участва в 9 научно-изследователски проекта, като особено са значими 5 от тях, свързани с параолимпийските спортове.

Тя има 10 цитирания, които са съответно документирани.

Учебна работа

Гл. ас. Л. Саздова е изграден преподавател с многостранна учебна дейност в която проявява високи педагогически умения. Тя провежда обучение

- в специалността кинезитерапия, ОКС "Бакалавър" по 7 дисциплини;

- в адаптивния курс на ОКС „Магистър” – 2 дисциплини;

- в Тренъорски факултет по дисциплината „Кинезитерапия”;

- в преддипломната стажантска практика на ОКС „Бакалавър”.

Осъществила е ръководство на 7 дипломанта – 3 в ОКС „Бакалавър” и 4 в ОКС „Магистър”.

Ръководила е над 50 студенти при разработване на курсови работи. Участва в държавния практически изпит на специалистите по кинезитерапия. Академичен ръководител е на I курс.

Представената информация от Учебния отдел на НСА относно хорариума на гл. ас. Л. Саздова, за учебната 2014/2015 г. показва 910 ч.

аудиторна заетост (при норматив 500 ч.); допълнителна от 557 ч. (норматив 120 ч.) или общо 1467 ч. Получените данни документират много голяма учебна заетост от 847 ч. над приетия в НСА хорариум.

Квалификацията на педагог тя повишава чрез участие в 3 образователни проекти. Те са свързани с преподавателската мобилност на програмите Сократес и Еразъм, както и обучение за академичен наставник.

Заслужава акцентиране на продължаващото в годините обучение на Л. Саздова, реализирано чрез участието ѝ в различни курсове, повишаващи нейната квалификация. Те са 24 –с тематика от различни области на кинезитерапията в т.ч. и обучение за работа с хора с увреждания. Всички те допринасят за по-високата ѝ професионална компетенция.

Част от учебната работа на кандидатката е участието ѝ в учебник с 2 материала с насоченост към спортната практика.

Тя е автор и съавтор на 10 учебни програми в ОКС – бакалавър и магистър. Въвежда избираемата дисциплина „Волейбол за хора с увреждания” и подготвя обучителна програма.

Две дисциплини преподава на чужд език.

Заклучение

Кандидатката е ерудиран комплексен специалист с безспорни успехи в лечебната, научна и преподавателска дейност. Нейният практически опит е успешно внедрен в обучението на специалистите по кинезитерапия. Въз основа на високо положителната ми оценка за комплексните качества на гл. ас. Любомира Найденова Саздова предлагам на Уважаемото научно жури да ѝ присъди академичната длъжност „Доцент” съобразно ЗРАСРБ.

Рецензент:

проф. д-р Мария Василева Тотева, дмн